

DOI: [10.32702/2307-2156-2020.12.102](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.12.102)

УДК 35.078

О. В. Гомоляко,
здобувач кафедри публічної політики та політичної аналітики,
Національна академія державного управління при Президенті України
ORCID ID: 0000-0002-5633-7150

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

О. Homoliako
*Candidate for a degree of the Department of Public Policy and Political Analytics,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine*

ORGANIZATIONAL AND LEGAL MECHANISMS OF PUBLIC POLICY IMPLEMENTATION IN UKRAINE

В статті розкривається зміст понять "механізм", "механізм управління", "державний механізм". Узагальнивши трактування вказаних понять та враховуючи визначення публічної політики, зроблений висновок, що механізми впровадження публічної політики є складовою частиною системи управління та включають сукупність форм, методів, інструментів, принципів, функцій, визначають спосіб їх застосування суб'єктом управління по відношенню до об'єкта управління. З'ясовано, що включає в себе правовий механізм, як характеризується організаційний механізм. Перераховані принципи, що є невід'ємними складовими організаційно-правових механізмів впровадження публічної політики. Розглянуті підходи до організаційно-правового механізму з теоретичної точки зору та з погляду практичного застосування. Визначено найбільш важливі організаційно-правові механізми участі інститутів громадянського суспільства у впровадженні публічної політики.

The article reveals the meaning of the concepts "mechanism", "management mechanism", "state mechanism". Summarizing the interpretation of these concepts and taking into account the fact that public policy is a policy of public authorities based on mechanisms of public coordination of stakeholders and aimed at achieving socially significant goals, it is concluded that public policy implementation mechanisms are part of the management system and include forms, methods, tools, principles, determine the method of their application by the subject of management in relation to the object of management. It was found that the legal mechanism is a system of legal norms that defines the goals, objectives, competence of authorities, and regulates relations within the organizational structure, while the organizational mechanism is characterized as a set of components that form the organizational basis of certain phenomena and processes. These principles are integral parts of organizational and legal mechanisms for implementing public policy. Approaches to the organizational and legal mechanism from the theoretical point of view and from the point of view of practical application are considered. Among modern practices of application of organizational and legal mechanisms of interaction of public authorities with the public in the implementation of public policy, there are two main groups: forms of interaction where the initiative belongs to the public and forms of interaction in which the initiative belongs to government institutions. The organizational and legal mechanisms of participation of civil society

institutions in the implementation of public policy are determined. The most important among them are: information, participation in elections, referendums, rallies, opinion polls, individual or collective appeals of citizens, round tables, public hearings, public consultations, public initiatives, public councils, public control, public expertise, social dialogue, monitoring, innovative web spaces, e-petitions, internet platforms, affiliate programs, TV and radio debates, hotlines, etc.

Ключові слова: механізм; державний механізм; організаційно-правові механізми; впровадження публічної політики.

Key words: mechanism; state mechanism; organizational and legal mechanisms; implementation of public policy.

Постановка проблеми. Сучасна демократія – це вже не стільки „влада більшості” й функціонування представницьких інститутів, скільки наявність конкурентного середовища і представлення та узгодження інтересів зацікавлених осіб у виробленні програм державної/публічної політики. Наразі якість державного управління прямо залежить від рівноваги у політико-адміністративній системі та впровадженні тих механізмів управління, до яких суспільство не лише готове, але й потребує їх [10]. Від того які механізми впроваджуються при прийнятті управлінських рішень, залежить якість і ефективність публічної політики, що виробляється в державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню механізмів в державному управлінні приділяли увагу багато вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, дослідженням інструментів та механізмів впровадження публічної політики в Україні плідно займається колектив науковців кафедри публічної політики та політичної аналітики Національної академії державного управління при Президентові України С. О. Телешун, С. В. Ситник, І. В. Рейтерович, О. Г. Пухкал, В. В. Карлова, Е. А. Афонін, Т.В. Новаченко, С. І. Вировий. Водночас, проведення структурних реформ в Україні, зокрема реформи децентралізації влади і управління, породжує необхідність поглибленого вивчення окремих кластерів механізмів вироблення та реалізації публічної політики.

Формулювання цілей статті. Щоб розкрити зміст поняття “організаційно-правовий механізм впровадження публічної політики”, що є метою даної статті, слід визначитися зі змістом понять “механізм”, “механізм управління”, “державний механізм”. У наукових трактуваннях з державного управління немає єдиного сталого визначення механізмів державного управління та механізмів впровадження політики. Ця категорія розглядається як: засіб, динаміка розвитку, система, сукупність елементів управління, спосіб, сукупність методів. Спільним для всіх підходів є те, що механізми спрямовані на конкретний результат та досягнення поставленої мети.

Виклад основного матеріалу. Оскільки “механізм” (з грец. – mechane – “зброя, машина”) розуміється як сукупність станів і процесів, з яких складається будь-яке фізичне, хімічне, фізіологічне чи психічне явище [2, с. 316-320], то варто звернути увагу на визначення механізму держави, запропоноване правознавцями О. Зайчук та Н. Оніщенко як динамічної категорії, що пов’язує елементи держави в єдину систему і яка є системою нормативно визначених, взаємодіючих органів та організацій держави, створених для реалізації її завдань та функцій і наділених спеціальними повноваженнями щодо провадження діяльності [4, с. 86].

Інші автори, В. Бакуменко та В. Князев, вважають, що механізм державного управління слід розглядати як “практичні заходи, засоби, важелі, стимули, за допомогою яких органи державної влади впливають на суспільство, виробництво, будь-яку соціальну систему з метою досягнення поставлених цілей” [3, с. 45-46]. Держава втілює свої рішення в життя на підставі мотивацій, якими спонукає членів суспільства діяти в напрямі державних пріоритетів.

На думку О. Кравченка, механізм державного управління є сукупністю форм, засобів, методів, правових, організаційних, адміністративних, мотиваційних та інших заходів держави, спрямованих на забезпечення динамічного розвитку суспільства [7].

Узагальнивши вищенаведені трактування категорій “механізм”, “державний механізм”, “механізм державного управління” та враховуючи те, що публічна політика - це політика органів публічної влади, заснована на механізмах публічного узгодження інтересів заінтересованих сторін та спрямована на досягнення суспільно значимих цілей, можна дійти висновку, що механізми впровадження публічної політики є складовою частиною системи управління та включають сукупність форм, методів, інструментів, принципів, функцій, визначають спосіб їх застосування суб’єктом управління по відношенню до об’єкта управління шляхом створення належних умов для розвитку громадянського суспільства.

Публічна політика визначається як зв’язок послідовних рішень чи діяльності, прийнятих різними дійовими особами, з метою розв’язання проблеми, політично визначеної як колективна. Процес вироблення публічної політики передбачає залучення заінтересованих сторін на різних етапах прийняття рішення. Відповідно, механізм його прийняття буде включати не лише прогноз впливу реалізації рішення на ключові інтереси заінтересованих сторін, а й визначення впливу різних акторів на нього, зокрема, їх:

- особливих інтересів (як відкритих, так і прихованих) і можливого їх впливу на формування змісту та реалізації політики;

– ресурсів, які вони можуть застосувати для впливу на формування змісту та реалізації політики конфліктів;

– тактики, яку вони вибудовують у ситуації впливу на формування змісту та реалізації політики (конфлікт; узгодження інтересів сторін; налагодження стосунків кооперації) [6, с. 77].

Оскільки у демократичній державі відбувається вплив не тільки держави на суспільство, а і суспільство в свою чергу, через свої інститути, активно впливає на вироблення державними інституціями політики, контролює їх публічну діяльність спрямовану на реалізацію виробленої політики, фактично спонукаючи чиновників служити інтересам людей, то “механізми вироблення публічної політики” можна розглядати як “механізми взаємодії держави і суспільства” в результаті якої відбуваються процеси вироблення та реалізації публічної політики, спрямованої на розв’язання тієї чи іншої суспільної проблеми, на задоволення різних груп інтересів. У цьому контексті надзвичайно актуальним є питання забезпечення органами публічної влади України ефективних форм їх взаємодії з громадськістю, адже саме вони є важливим чинником створення умов для участі громадян у формуванні та реалізації публічної політики, налагодження громадського контролю та зміцнення довіри громадськості до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, тобто до органів публічної влади.

У сучасних умовах з погляду визнання офіційної ролі громадянського суспільства у становленні та розвитку різних моделей соціальної демократії, важливо визначити окремі принципи регулювання суспільних відносин у сфері взаємодії держави з громадянським суспільством [9]:

– соціального партнерства (передбачає налагодження конструктивної взаємодії між органами влади, суб’єктами господарської діяльності та інститутами громадянського суспільства (ІГС) при вирішенні соціально значимих проблем);

– встановлення балансу між державними інтересами та інтересами окремо взятих ІГС (передбачає встановлення рівноваги, що характеризується оптимальним співвідношенням державних інтересів та інтересів окремо взятих ІГС при виробленні та прийнятті рішень);

– надання рівних можливостей (державна має сформулювати таке правове поле, яке б містило гарантії для забезпечення рівних можливостей всіх ІГС у здійсненні їх основної діяльності щодо захисту прав і свобод людини і громадянина, а також у сфері надання соціальних послуг; створення прозорого механізму конкуренції);

– взаємовідповідальності і обов’язку давати звіт (передбачає необхідність дотримуватися норм звітності з боку ІГС та органів влади за використання державних коштів: розробка механізмів громадського контролю за діяльністю органів влади і прийняттям ними рішень, пов’язаних з дотриманням прав і свобод людини і громадянина, відкритістю і прозорістю бюджетів і бюджетного процесу, передбачає розроблення моделі звіту органів влади перед громадськістю в публічній формі);

– невтручання держави у діяльність ІГС, за винятком випадків, встановлених законом (мінімізація контролю держави за діяльністю ІГС має стати одним з пріоритетних напрямів вдосконалення законодавства);

– участі у виробленні політики, прийнятті рішень та їх реалізації (ІГС є каналами представлення існуючих у суспільстві різноманітних інтересів, через які громадяни одержують інформацію і виражають свою думку з приводу запланованих рішень);

– інформаційної відкритості (передбачає: прозорість, гласність і доступ засобів масової інформації та ІГС до офіційної інформації, а з боку органів влади надання достовірної інформації громадськості для ефективної взаємодії; активний діалог з ІГС стосовно завдань і обов’язків органів влади, а також рішень, які приймаються ними; визначення взаємних, прозорих і доступних каналів спілкування та інформування про ці канали зацікавлених груп і громадськості; надання об’єктивної інформації, з уточненням у разі необхідності про її конфіденційність і гарантуючи конфіденційність інформації, отриманої на тих же умовах від іншої сторони; популяризація і підтримка через засоби масової інформації політики взаємного співробітництва);

– визнання державою багатоманітності видів діяльності ІГС (державна визнає та схвалює існування різноманітних за видами діяльності ІГС, а також їх галузеву спрямованість, та підтримує розвиток співробітництва з ІГС на професійно-профільній основі);

– ефективності, гнучкості (державна політика повинна відповідати реальним суспільним потребам, мати чіткі цілі й прийматися із врахуванням оцінки їх очікуваного впливу та попереднього досвіду. Управлінські рішення мають прийматися своєчасно, механізм їх реалізації має бути гнучким);

– поваги, довіри, толерантності, визнання своєрідності іншої сторони (ІГС і органи влади відіграють при формуванні і здійсненні державної політики різні, але взаємодоповнюючі ролі. Органи влади поважають право громадян і їхніх об’єднань самостійно ставити перед собою мету і направляти свою діяльність на її досягнення в рамках правового поля України).

Слід зазначити, що в контексті нашого дослідження всі перераховані вище принципи є невід’ємними складовими організаційно-правових механізмів впровадження публічної політики.

Зокрема, правовий механізм впровадження публічної політики включає в себе прийняття законодавчих, нормативно-правових актів, постанов і розпоряджень органів публічної влади, які спрямовані на практичну організацію ефективної взаємодії цих органів з інститутами громадянського суспільства з метою: здійснення управління безпосередньо шляхом прийняття конкретних політико-управлінських рішень; оформлення прийнятих рішень; організації виконання таких рішень; контролю і оцінці виконання рішень тощо.

Разом з тим, правовий механізм передбачає закріплення єдиних для державної служби принципів, процедур, стандартів регулювання діяльності, що надає системності і стабільності, певної уніфікованості, стає фактором формування професійної однорідності і стійкого складу кадрового корпусу державних службовців.

Основа правового механізму складає юридичне визначення засобів, інструментів, процедури реалізації державної влади стосовно відносин:

- між державною владою/державними органами і суспільством, громадянами;
- між органами влади з приводу розподілу повноважень, визначення їх правового статусу;
- державними службовцями і громадянами, залученими до державно-управлінського процесу як з приводу професійного виконання обов'язків державними службовцями, так і з причин звернення в державні органи для вирішення будь-яких власних проблем.

Формами забезпечення ефективності реалізації покладених функцій виступає система правових норм, що визначає цілі, завдання, компетенцію органів влади, їх структуру та функції, а також регламентує відносини в межах організаційної структури (як самої системи, так і її органів). Тому система правових норм і складає правовий механізм вироблення публічної політики.

Щодо організаційного механізму впровадження публічної політики то він характеризується першочергово як: сукупність певних складових елементів, що створюють організаційну основу певних явищ, процесів; система, що складається із конкретних управлінських механізмів: структури, в межах якої відбувається реалізація принципів, функцій державного управління (планування, організації, мотивації, обліку та контролю, координації із застосуванням економічних, організаційних, соціальних та інших методів управління); сукупність практичних заходів, засобів, важелів, стимулів.

Часто у процесі дослідження виникає потреба поєднання зазначених елементів, які в сукупності складатимуть організаційно-правовий механізм державного управління. Основне призначення організаційних елементів у складі комплексного механізму управління – формування і посилення організаційного потенціалу суб'єктів управління як складової частини системи управління [8].

Організаційно-правовий механізм з теоретичної точки зору є системою знань про сутність, закономірності дій і правила застосування організаційно-правових методів і засобів цілеспрямованого систематичного регулюючого впливу суб'єкта управління на об'єкт управління з метою переведення його в якісно новий стан.

Отже, з точки зору структури, організаційно-правовий механізм державного управління є сукупністю:

- нормативно-правових актів, які сповна відображають взаємодію та причинно-наслідкові зв'язки різних елементів системи державного управління;
- форм, методів, засобів, процедур, інструментів та технологій, які використовуються органами влади для досягнення цілей;
- матеріальних і фінансових, інформаційно-аналітичних ресурсів, соціального та організаційного потенціалу, що надають змогу ефективно функціонувати, розв'язувати складні соціально-політичні та економічні проблеми розвитку суспільства, усебічно враховувати інтереси громадян.

Гнучке поєднання методів, засобів, диференційованих способів впливу, технологій та інструментів для виконання функцій стосовно чітко окреслених цілей дозволяє досягти зближення організаційного та правового механізмів, яке в сукупності надає механізму державного управління реальної/достовірної ефективності [8].

Поняття прав, наданих громадянам на участь у формуванні та реалізації публічної політики, має своїм наслідком взаємодію громадянського суспільства та держави, зокрема й у формі впливу його на політику. Відповідна «взаємодія» та «вплив» забезпечуються не спонтанно, а через певні механізми – механізми участі громадськості у виробленні та реалізації публічної політики, або механізми взаємодії громадянського суспільства і держави, що є органічним поєднанням нормативно-правового та державно-управлінського, або ж організаційного механізмів. Тобто, механізми участі громадськості у виробленні та реалізації публічної політики – це система нормативно-правових та організаційних механізмів, які створюють легітимні умови й засоби реальної участі соціально активних громадян в управлінні публічними справами.

Аналіз взаємовідносин громадянського суспільства і демократичної держави засвідчує, що в Україні, на основі використання кращих стандартів світової практики, в цілому сформовано нормативно-правове підґрунтя взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства у виробленні й реалізації публічної політики. Вітчизняні нормативно-правові акти визначають значну кількість інституційних форм громадської участі у виробленні публічної політики, прийнятті політико-управлінських рішень та контролю за їх виконанням. Найбільш важливими серед них є: інформування (прес-релізи, прес-конференції, веб-сайти тощо), участь у виборах, референдумах, мітингах, опитуваннях з метою з'ясування громадської думки, індивідуальні чи колективні звернення громадян, круглі столи, громадські слухання, консультації з громадськістю, громадські ініціативи, громадські ради, громадський контроль, громадські експертизи, соціальний діалог, моніторинг, інноваційні веб-простори, електронні петиції, інтернет-платформи, партнерські програми, теле- і радіодебати, “гарячі лінії” тощо. В загальному вимірі громадська участь завжди є процесом двосторонньої комунікації задля спільного вироблення певної політики та ефективних політико-управлінських рішень спрямованих на розв'язання суспільно важливих проблем [5].

Сьогодні в Україні особливого значення набуває практичний вимір взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства. Серед сучасних практик застосування організаційно-правових механізмів взаємодії органів публічної влади з громадськістю у виробленні й реалізації публічної політики, залежно від форм та функціональної мобілізації, можна виокремити дві основні групи. Перша група практик використовує інституційні форми взаємодії, де ініціатива належить громадськості: участь у розробленні і обговоренні проектів нормативно-правових актів; громадські бюджетні ініціативи; діяльність асоціацій, громадських рад, консультативно-дорадчих органів, експертно-аналітичних структур, комісій, інноваційних платформ; функціональне представництво; громадський контроль за діяльністю влади тощо. Друга група

сучасних практик взаємодії органів публічної влади та громадськості використовує такі форми в яких ініціатива належить владним інституціям, зокрема: залучення представників громадськості до організації виборчого процесу; підтримка діяльності громадських організацій; організація діяльності державно-громадських фондів, залучення інститутів громадянського суспільства до правозастосовчої та правозахисної діяльності; залучення громадських об'єднань, на основі укладених з органами влади договорів, до надання соціальних послуг населенню; підтримка програм самозайнятості та дрібного підприємництва внутрішньо переміщених осіб у територіальних громадах; співпраця органів публічної влади і громадськості в процесі підготовки та перепідготовки публічних службовців та громадських діячів тощо [5].

У сучасному світі організації громадянського суспільства, неурядові організації й приватний сектор відіграють не менш важливу роль у процесах розробки політики держави, ніж самі органи державної влади. Люди чекають, щоб мати змогу бути залученими й мати право голосу в справах уряду та в рішеннях організацій, які впливають на їхні інтереси. Активна участь громад і громадян у цих процесах, створення відповідних інституційних механізмів для забезпечення діалогу з громадами є ключем до ефективної політики [1, с. 33]. Результатом таких взаємодій є саме публічна політика. Вироблення загальноколективних цілей формується на перетині дій владних інститутів, громадськості та груп інтересів, які в сукупності складають процес публічної політики. Через інституціональні механізми публічної політики забезпечується не стільки узгодження різнопланових інтересів, скільки їх пристосування, співіснування, чим і забезпечується взаємовигідне партнерство. Таким чином докорінно змінюється зміст загальноколективних цілей, які постають вже не результатом артикуляції й агрегації загального суспільного інтересу, а є наслідком взаємодій держави та недержавних акторів [6, с. 59].

Таким чином, до нормативно-правових механізмів впровадження публічної політики за участі громадськості відносимо систему нормативно-правових актів, які закріплюють право громадян на участь в управлінні публічними справами; визначають правовий статус інститутів громадянського суспільства, зокрема відносно їх правосуб'єктності щодо участі в публічному управлінні; визначають процедурно-процесуальні механізми взаємодії громадянського суспільства та правової держави і впливу громадськості на публічну політику тощо. В той час як організаційні механізми є системою суб'єктів, уповноважених забезпечувати реалізацію впливу громадськості на публічну політику та акцентувати такий вплив, забезпечувати зворотний зв'язок між суб'єктами публічної політики та громадськістю, доводячи до відома останньої результати втілення її пропозицій, рішень тощо.

Висновки. Отже, розкрито зміст поняття “організаційно-правовий механізм впровадження публічної політики” з теоретичної точки зору та з погляду практичного застосування. Визначено організаційно-правові механізми участі інститутів громадянського суспільства у впровадженні публічної політики. Потребують подальшого комплексного дослідження організаційно-правові механізми впровадження публічної політики, як ціннісно-цільової матриці публічного управління.

Список використаних джерел.

1. Civic Engagement in Public Policies: A Toolkit. – New York : United Nations, 2007. – 139 p.
2. Бакуменко В. Методологія державного управління: проблеми становлення та подальшого розвитку / В. Бакуменко, В. Князев, Ю. Сурмін // Вісн. УАДУ. – 2003. – № 2. – С. 316–320.
3. Державне управління: Словник-довідник / уклад.: В. Д. Бакуменко (кер. творч. кол.), Д. О. Безносенко, І. М. Варзар та ін.; за заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка; Укр. Акад. держ. упр. при Президентові України; Ін-т пробл. держ. упр. та місцевого самоврядування. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 228 с.
4. Зайчук О. В. Теорія держави і права : підручник / О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.
5. Інструменти та механізми вироблення й впровадження публічної політики в Україні. Наукова розвідка / С. О. Телешун, О. Г. Пухкал та ін. [Електронний ресурс]- Режим доступу: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2713805-instrumenti-ta-mehanizmi-viroblenna-j-vprovadzenna-publicnoi-politiki-v-ukraini.html.
6. Інструменти та механізми впровадження публічної політики в Україні : навч. посіб. / авт. кол.: С. О. Телешун, С. В. Ситник, І. В. Рейтерович, О. Г. Пухкал та ін.; за заг. ред. С. О. Телешуна, д-ра політ. наук, проф. – Київ: НАДУ, 2018. – 240 с.
7. Кравченко О. М. Теоретичні підходи до визначення поняття “механізм державного управління” [Електронний ресурс] / О. М. Кравченко // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2009. – № 3. – Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=56>.
8. Приходченко Л. Л. Організаційно-правовий механізм забезпечення ефективності державного управління: теоретико-методологічні засади / Л. Л. Приходченко // Теорія та практика державного управління. - 2009. - Вип. 1. - С. 59-65. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2009_1_11.
9. Проект Концепції взаємодії держави з громадянським суспільством [Електронний ресурс] // Офіц. веб-сайт Міністерства юстиції України. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/0/33679>. – Дата звернення: 22.09.2019.
10. Телешун С. О., Ситник С.В. Механізми правового забезпечення реалізації засад публічної політики // Політичний менеджмент. – 2011. - № 2, с. 33-43.

References.

1. Civic Engagement in Public Policies: A Toolkit. – New York : United Nations, 2007. – 139 p.

2. Bakumenko, V. Kniaziev, V. and Surmin, Yu. (2003), "Methodology of public administration: problems of formation and further development", *Visn. UADU*, vol. 2, pp. 316–320.
3. Bakumenko, V. D. and others (2002), *Derzhavne upravlinnia: Slovnyk-dovidnyk* [Public administration: Dictionary-reference], Ukr. Akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy; In-t probl. derzh. upr. ta mistsevoho samovriaduvannia. Vyd-vo UADU, Kyiv, Ukraine, P. 228.
4. Zaichuk, O. V. and Onishchenko, N. M. (2006), *Teoriia derzhavy i prava: pidruchnyk* [Theory of state and law: a textbook], Yurinkom Inter, Kyiv, Ukraine, P. 688 s.
5. Teleshun, S. O. Pukhkal, O. H. and others "Tools and mechanisms for developing and implementing public policy in Ukraine. Scientific intelligence", [Online], available at: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2713805-instrumenti-ta-mehanizmi-viroblenna-j-vprovadzenna-publicnoi-politiki-v-ukraini.html.
6. Teleshun, S. O. Sytnyk, S. V. Reiterovych, I. V. Pukhkal, O. H. and others (2018), *Instrumenty ta mekhanizmy vprovadzennia publichnoi polityky v Ukraini: navch. posib.* [Tools and mechanisms for implementing public policy in Ukraine: a textbook], NADU, Kyiv, Ukraine, P. 240.
7. Kravchenko, O. M. (2009), "Theoretical approaches to the definition of the concept of "mechanism of public administration"", *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, vol. 3, [Online], available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=56>.
8. Prykhodchenko, L. L. (2009), "Organizational and legal mechanism for ensuring the effectiveness of public administration: theoretical and methodological principles", *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, vol. 1, pp. 59-65, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2009_1_11.
9. Ministry of Justice of Ukraine, Draft Concept of interaction of the state with civil society, available at: <http://www.minjust.gov.ua/0/33679> (Accessed 22 Sept 2019).
10. Teleshun, S. O. and Sytnyk, S.V. (2011), "Mechanisms of legal support for the implementation of the principles of public policy", *Politychnyi menedzhment*, vol. 2, pp. 33-43.

Стаття надійшла до редакції 20.12.2020 р.